

ECHR 268(2015)

3.9.2015.

Hrvatske vlasti nisu odmah istražile navode o zlostavljanju djeteta od strane oca i nisu uzeli u obzir stav djeteta ni u krivičnom postupku niti u postupku dodjele starateljstva

Slučaj M. i M. protiv Hrvatske (predstavka broj 10161/13) se ticao spora o starateljstvu, uključujući navode o zlostavljanju djeteta od strane oca. Podnositeljke predstavke, majka i kćerka su se žalile da domaće vlasti nisu udaljile dijete od oca i tako spriječile dalje zlostavljanje u porodici.

U današnjoj presudi¹ Vijeća u ovom slučaju Evropski sud za ljudska prava je utvrdio:

- sa pet glasova za, a dva protiv, da je došlo do **povrede člana 3 (zabrana mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja)** Evropske konvencije o ljudskim pravima u odnosu na propust države da blagovremeno istraži navode o zlostavljanju koje su iznijele majka i kćerka;

- jednoglasno, da nije došlo do **povrede člana 3** Evropske konvencije u odnosu na dijete i dužnost države da ga zaštiti od daljeg zlostavljanja;

- jednoglasno, da nije došlo do **povrede člana 8 (pravo na privatni i porodični život)** u odnosu na majku i dužnost države da zaštiti njenu kćerku od daljeg zlostavljanja; i

- jednoglasno, da je dva puta došlo do **povrede člana 8** zbog prekomjerne dužine postupka dodjele starateljstva u pogledu i majke i kćerke, kao i u pogledu nedostatka učešća kćerke u postupku donošenja odluke.

Sud je posebno primijetio da je u oba krivična postupka koja su pokrenuta protiv oca bilo značajnih kašnjenja, kao i u postupku za dodjelu starateljstva, koja su čak i nakon četiri godine i dalje u toku, a da dijete nikad nije saslušano ni u jednom od ta dva postupka. Sud je posebno bio pogođen činjenicom da dijete, koje sada već ima 13 i po godina, još uvijek nije saslušano u postupku o dodjeli starateljstva i da joj prema tome nije pružena šansa da izrazi svoje stavove o tome sa kojim roditeljem želi da živi. Produžena priroda ovog postupka je doprinijela stradanju istraumiranog djeteta koje je, ako ni zbog čega drugo onda zbog roditeljskih "zategnutih" odnosa, preživjelo veliku duševnu bol, koja je kulminirala sklonošću ka samopovređivanju.

¹ Po članovima 43 i 44 Konvencije, ova presuda vijeća nije konačna. U roku od 3 mjeseca od dana dostavljanja svaka strana može zahtijevati da se predmet iznese pred Veliko vijeće Suda. Ako se podnese takav zahtjev, Vijeće od pet sudija razmatra da li slučaj zaslužuje dalje razmatranje. U tom slučaju Veliko vijeće će odlučiti i donijeti konačnu presudu. Ako je upućeni zahtjev odbijen, presuda Vijeća će postati konačna tog dana.

Kad presuda postane konačna, dostavlja se komitetu ministara Savjeta Evrope radi nadgledanja njenog izvršenja. Dalje informacije o procesu izvršenja mogu se naći ovdje: www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution.

Glavne činjenice

Podnositeljke predstavke M. i M, majka i kćerka, su državljanke Hrvatske, majka rođena 1976, a ćerka 2001, i žive u Zadru (Hrvatska).

M, majka, udala se za I.M. 2001. i dobili su kćerku, M, iste godine. Odnos ovog para se pogoršao i u avgustu 2007. su se razveli. Ocu je dodijeljeno starateljstvo nad kćerkom, a majka je dobila pravo na održavanje kontakta i naloženo joj je plaćanje alimentacije.

Slučaj se ticao niza međusobno povezanih postupaka koji su se odnosili na porodicu, a koji su vođeni pred krivičnim sudovima, parničnim sudovima (odlučivanje o starateljstvu) i organima za socijalno staranje.

U martu 2011. državni tužilac je podnio optužnicu protiv oca zbog fizičkih povreda praćenih incidentom zlostavljanja njegove kćerke prvog februara 2011; djevojčica se posebno žalila da ju je otac udario u predjelu lica, stisnuo vrat i verbalno zlostavljao. Majka je odvela svoju kćerku u policiju narednog dana i nakon pregleda od strane oftamologa uspostavljena joj je dijagnoza modrice na očnoj jabučici i očnoj duplji. Otac je naknadno proglašen krivim u aprilu 2011. i izdat mu je kazneni nalog. On je osporio kazneni nalog, koji je potom ukinut i postupak je nastavljen. Tako su tri ročišta održana u 2013. godini, prvo je zakazano za maj, a na sudu je poslije odlučeno da se dijete sasluša putem video linka. Ovi postupci nisu riješeni, jer sudovi u Zadru nisu opremljeni video snimkom, pa čekaju da ga dobiju.

Majka je takođe podnijela krivičnu prijavu protiv oca u aprilu 2011. optužujući ga za zlostavljanje djeteta, navodeći incident od prvog februara 2011. kao i navode njene kćerke da nije prvi put da se takvo zlostavljanje dešava. Ona se posebno požalila da je on njihovu kćerku nazivao pogrđnim imenima, tjerao je da jede kada je odbijala hranu koja joj se nije sviđala, prijetio da će je udariti, odsjeći njenu dugu kosu i uvjeravao da više nikada neće vidjeti majku. Ta krivična prijava je odbačena u januaru 2012. zato što nisu pronađeni elementi zlostavljanja.

U međuvremenu, u martu 2011. nakon incidenta iz 2011, majka je pokrenula postupak o promjeni odluke o starateljstvu iz avgusta 2007. zahtijevajući da joj se dodijeli privremeno starateljstvo nad kćerkom. Zahtjev o privremenom starateljstvu je odbijen dva mjeseca kasnije usljed nedostatka dokaza da je do zlostavljanja došlo. Ovaj postupak je i dalje u toku pred prvostepenim sudom.

U prethodnom postupku, organi socijalnog staranja su izrekli dvije mjere za zaštitu djeteta - od novembra 2006. do avgusta 2008. i od septembra 2011. do marta 2014 – da bi pratili situaciju u porodici i poboljšali komunikaciju između roditelja, i na taj način spriječili miješanje kćerke u roditeljske sukobe. Tokom postupka o starateljstvu – u maju 2011 – lokalni centar za socijalno staranje je dostavio svoju preporuku, navodeći da je situacija djeteta bila složena, ali da ne postoji ništa što bi ukazivalo da je djetetu ugrožen život. Naknadna mišljenja socijalnog radnika od marta 2014. takođe ne ukazuju na to da je dijete bilo zlostavljano ili da je izloženo riziku od zlostavljanja, navodeći da je osnovni problem neriješeni konflikt između roditelja i neslaganje roditelja oko djetetovih potreba.

Tokom svih gore navedenih postupaka, dijete je pregledalo više psihoterapeuta i psihologa na podsticaj kako majke tako i oca i po naredbi suda u postupku o starateljstvu: svi su se složili da je dijete pretrpjelo traumu. Sudski vještaci su tokom postupka o dodjeli starateljstva sudovima predali svoje kombinovano mišljenje o porodici u decembru 2011, našavši da su oba roditelja ograničenih roditeljskih sposobnosti i da pate od poremećaja ličnosti. Po njihovim nalazima, dijete je pretrpjelo emotivne traume od strane roditelja, zbog odvojenosti i konflikata, ali nisu našli da je opasan njen dalji život sa ocem. Onda je 2014. dijete priznalo da se samopovrijeđuje i pregledano je od strane psihologa.

Tokom tih pregleda dijete je priznalo da ju je otac udario u lice u februaru 2011. i da je htjela da živi sa majkom, što je takođe potvrdila u intervjuu sa policijom u vezi krivičnog postupka protiv oca.

Žalbe, postupak i sastav Suda

Majka i kćerka su tvrdile da zbog toga što su domaći tužilački i sudski organi krivično gonili oca samo za djelo tjelesna povreda umjesto i zlostavljanje djeteta, sudski i organi socijalne zaštite kao i forenzički vještaci su tokom postupka za dalje starateljstvo bili nevoljni da nađu da se zlostavljanje desilo i samim tim zaštite dijete od daljeg nasilja tako što će je skloniti iz očeve kuće. Oslanjali su se na član 3 (zabrana mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja) i član 8 (pravo na privatni i porodični život).

Predstavka je podnijeta Evropskom sudu za ljudska prava 3. januara 2013.

Presudu je donijelo Vijeće sastavljena od sedam sudija, u sledećem sastavu:

Isabelle Berro (Monako), predsjednik,

Mirjana Lazarova Trajkovska (Makedonija),

Julia Laffranque (Estonija),

Linos-Alexandre Sicilianos (Grčka),

Erik Mose (Norveška),

Ksenija Turković (Hrvatska)

I takođe *Soren Nielsen*, Sekretar.

Odluka suda

Članovi 3 i 8 (Dužnost države da istraži navode o maltretiranju i da spriječi dalje zlostavljanje)

Sud je zabilježio da je dijete izjavilo policiji da ju je otac udario prvog februara 2011. i ponovila je te navode kroz različite faze postupka pred kliničkim i forenzičkim ekspertima. Nadalje, povredu koju je navodno pretpjela u tom incidentu medicinski je dokumentovao oftamolog, baš kao i preostale navode o – uglavnom psihičkom – zlostavljanju, od strane raznih terapeuta i forenzičkih eksperata imenovanih u krivičnom postupku o starateljstvu. Stoga se smatra da je slučaj, koji se odnosi na dijete sa spornom žalbom da je bila žrtva nasilja u porodici, pokrenuo pitanje, da li je država propustila da postupi u skladu sa svojom obavezom po članu 3, istraži djetetove navode i da je zaštititi od daljeg nasilja.

Što se tiče dužnosti države da istraži, sud je zabilježio da su vlasti odlučile da krivično gone oca samo za povrede koje je dijete navodno pretrpjelo tokom incidenta prvog februara 2011, a ne i za prekršaj koji pokriva sve slučajeve o navedenom maltretiranju, koji bi predstavio tu situaciju u cjelini. Štaviše, i ti krivični postupci koji su vođeni protiv oca su bili bitno odloženi. Značajno, od trenutka kada je otac osporio krivični postupak - u maju 2011. – i prvo zakazano saslušanje - maj 2013. – postupak je potpuno bio u zastoju, bez objašnjenja Vlade za takvo kašnjenje. Do daljih odlaganja je došlo nakon odluke prvostepenog suda da sasluša dijete, zato što ni sud ni policijske vlasti nisu bile opremljene uređajem sa video-linkom, opravdanje koje je teško prihvatiti u vremenu kada je tehnologija jako

pristupačna. Dalje, više od četiri godine i pet mjeseci nakon djetetove povrede, dešava se da nadležni organi još uvijek nisu utvrdili konačnu sudsku odluku o tome da li joj je povrede nanio otac, i ako jeste, da li je utvrđena njegova krivična odgovornost i da li mu je izrečena kazna. Dakle, došlo je do povrede člana 3 koji se odnosi na propust države da brzo istraži navode o maltretiranju, koje su podnijele majka i kćerka.

Međutim, u odnosu na dužnost države da spriječi dalje zlostavljanje, sud je našao da su u periodu nakon prvog februara 2011, nadležni organi preduzeli razumne korake da procijene rizik potencijalnog zlostavljanja djeteta od strane oca i da to spriječe. Značajno, organi socijalnog staranja su pomno pratili djetetovu situaciju od septembra 2011. do marta 2014, kao što je to ranije bilo od novembra 2006. do avgusta 2008, kada su mjere zaštite djeteta bile ne snazi. Nadalje, preporuke mjesnog centra za socijalni rad od maja 2011. i kombinovano mišljenje forenzičkih eksperata od decembra 2011. su procijenile da dijete nije u rizičnoj situaciji. Odluka iz juna 2011. o odbijanju majčinog starateljstva nad kćerkom, zasnovana je na preporuci organa za socijalno staranje, kao i na ostalim dokazima i činjenici da su krivični postupci protiv oca još uvijek bili neriješeni, pa jeste donijeta nakon pažljivog razmatranja svih relevantnih činjenica. Stoga, nije došlo do povrede člana 3 koji se odnosio na dužnost države da zaštiti dijete od zlostavljanja.

Imajući u vidu taj nalaz iz člana 3, sud je dalje našao da nije došlo do kršenja člana 8 u odnosu na majku i dužnost države da zaštiti njenu kćerku od zlostavljanja. U odnosu na djetetove žalbe iz člana 8, Sud je procijenio da su one obuhvaćene žalbama iz člana 3.

Član 8 (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života i dužina postupka o starateljstvu)

Sud je smatrao da su žalbe podnositeljki, u odnosu na to kako su domaći nadležni organi ignorisali kćerkinu želju da živi sa majkom i da kćerka nije bila saslušana u produženom postupku o starateljstvu, postavile pitanja koja se tiču prava na privatni i porodični život, a koja su različita od onih koja su uređena članovima 3 i 8.

Sud je bio posebno pogođen činjenicom da nakon četiri godine i tri mjeseca, dijete još nije bilo saslušano u postupku o starateljstvu, pa joj, prema tome, nije bila pružena šansa da se, prije odluke suda, izjasni sa kojim roditeljem želi da živi. Domaći sudovi nisu shvatali da je produžena priroda ovih postupaka povećala stradanje traumiranog djeteta koje je, ako ni zbog čega drugog onda zbog loših odnosa između roditelja, proživljavalo velike duševne boli koje su kulminirale samopovrijeđivanjem. Još više iznenađuje činjenica da nisu preduzeti nikakvi koraci da se postupak o starateljstvu ubrza od 2014. otkad je dijete počelo da iskazuje ovakvo ponašanje.

Forenzički vještaci su zaista u polju psihologije i psihijatrije utvrdili da su oba roditelja bila jednako (ne)sposobna za brigu o njoj, što jeste i zaključak organa za socijalno staranje. Ti organi su takođe utvrdili da je dijete pokazalo veliku želju da živi sa majkom. Dijete, koje je odličan učenik i koje su stručnjaci procijenili kao osobu velikih ili čak iznad prosječnih intelektualnih kapaciteta, je imalo devet i po godina u vrijeme pokretanja postupka, a sada ima 13 i po. Stoga bi bilo teško raspravljati, s obzirom na njene godine i zrelost, da li je ona bila u stanju da formira svoje sopstvene stavove i slobodno ih izrazi. Štaviše, oba roditelja žive u istom gradu i ukidanje starateljstva ne bi značilo da dijete mora da mijenja školu ili da na drugi način bude izdvojeno od svojih društvenih navika.

Dakle, sud je utvrdio da je nepoštovanjem djetetove želje koja se tiče činjenice sa kojim roditeljem bi ona željela da živi, u neobičnim okolnostima njenog slučaja, povredom njenog prava na privatni i

porodičan život, prekršen član 8. Takođe, smatra se da su i majčino i djetetovo pravo na poštovanje porodičnog života prekršeni, jer je u pitanju produžena priroda postupka o starateljstvu, u daljem povreda člana 8.

Član 41 (pravično zadovoljenje)

Sud je zaključio da je Hrvatska bila dužna da plati nematerijalnu štetu od 19.500 eura u odnosu na dijete, 2.500 eura u odnosu na majku i 3.500 zajednički majci i kćerci za troškove i izdatke.

Izdvojeno mišljenje

Sudije *Berro* and *Mose* izrazili su zajedničko izdvojeno mišljenje koje je u prilogu presude.

Presuda je dostupna samo na engleskom.

Ovo saopštenje je dokument koji je izradio Sekretarijat i ne obavezuje Sud. Odluke, presude i dalje informacije o sudu, mogu se naći na www.echr.coe.int. Ukoliko želite da primete saopštenja Suda, molimo prijavite se na www.echr.coe.int/RSS/en ili nas pratite na Twitter-u @ECHRpress.

Kontakti iz medija

echrpress@echr.coe.int tel. +33 3 90 21 42 08

Tracey Turner-Tretz (tel: +33 3 88 41 35 30)

Nina Salomon (tel. +33 3 90 21 49 79)

Denis Lambert (tel. 33 3 90 21 41 09)

Evropski sud za ljudska prava je osnovan u Strazburu od strane članica Savjeta Evrope 1959. da bi se bavio navodnim kršenjima Evropske konvencije o ljudskim pravima iz 1950.